

*Željka Bosnar Salihagić
Tiflološki muzej
Zagreb*

UDK/ 376.3(497.5) "19"
Primljeno: 2002. godine
Stručni članak / Professional paper

POVIJESNI PREGLED ŠKOLOVANJA SLIJEPIH OSOBA U HRVATSKOJ U XX. STOLJEĆU

Ključne riječi: školovanje slijepih, povijest školstva, Hrvatska, XX. stoljeće

UVODNE NAPOMENE

Kako se uskoro očekuje reforma školstva u Republici Hrvatskoj, valja očekivati da će doći do određenih poboljšanja u odgoju i izobrazbi djece i mladeži, a time i djece s posebnim potrebama. "Cilj je novog ustroja školstva inkluzivna škola koja će omogućiti cjeloživotno obrazovanje što zahtijeva izmjenu zakonskih propisa, izradu novih osuvremenjenih programa, osposobljavanje potrebnih kadrova i osiguravanje materijalnih uvjeta" (Ružić, 2001., str. 9).

Kako govore neki izvori, već su u XVIII. st. u Hrvatskoj postojali centri za poučavanje slijepih u guslarskoj i pjevačkoj vještini. Iako je hrvatski muzikolog Franjo Kuhač spominjao specijalne škole za poučavanje slijepih guslara te ih nazivao "sljepačkim akademijama", pouzdanih dokaza o njihovu postojanju u tom razdoblju nema.

Interes za izobrazbom slijepih prvi su počeli pokazivati učitelji. Jedan od njih bio je Imbro Antolić koji je u Beču stekao kvalifikacije za rad sa slijepima i gluhonijemima. Već je 1838. godine pri redovitoj školi poučavao slijepu djecu čitanju, pisanju, računanju i vjeronauku. Samo nekoliko godina kasnije još dvojica hrvatskih učitelja stječu u Beču kvalifikacije za učitelje slijepice djece. No, iako su svoju stručnost potvrdili u bečkom zavodu za slijepice koji je još 1804. godine osnovao Johann W. Klein, kasnije se nisu posvetili izobrazbi slijepih.

Josip Cunić, učitelj osnovne škole u Sv. Šimunu kraj Zagreba, upisuje u svoju školu 1863. slijepog dječaka i posvećuje se radu s njim (Tonković,

1952.). Cuniću se pripisuje da je prvi primjenjivao posebne tiflopedagoške metode u svojem radu. Njegov je slijepi učenik svladao s uspjehom velik broj pojmova i predodžaba, što je svakako bilo dokazom da je slijepo dijete sposobno za usvajanje znanja te da, uz zalaganje učitelja, može u osnovnoj školi uspješno napredovati (Tonković, 1960.).

Statistički podaci o broju slijepih, koji se u drugoj polovici XIX. st. znatno povećao, i činjenica da je Hrvatska po broju slijepih zauzimala jedno od vodećih mjesta u Europi, kazuju nam kako je potreba, a time i pojava sustavnog odgoja i izobrazbe slijepih bila neminovna (Tonković, 1955.).

Već prije 1888. Vinko Bek, učitelj iz Bukevja kraj Velike Gorice, počeo je prikupljati njemačku tiflopedagošku literaturu, kako bi se u javnosti nešto kasnije predstavio s prvim publikacijama s tom temom. Godine 1881. Vinko Bek “završava Učiteljsku školu u Zagrebu te se nakon toga posvećuje problemima slijepih kao javni prosvjetni i socijalni radnik. Njegovo ustrajanje na poboljšanje teških socijalnih prilika slijepih ostavlja neizbrisiv trag u začecima organizirane brige o hendikepiranima. Bek piše studije, pokreće prve časopise – 1890. *Sljepčev prijatelj*, a tri godine kasnije, na nagovor Ise Kršnjavoga, preobražava ga u *Prijatelj slijepih i gluhonijemih* koji prerasta u ‘općedefektološki stručni list’, osniva Zavod za slijepu djecu, a 1888. godine počinje skupljati građu s ovog područja te 1890. godine osniva Hrvatski sljepački muzej” (Bosnar Salihagić, 2000., str. 95). Bek je, uz financijsku potporu Zemaljske vlade i prijatelja skrbi za slijepe, 1888. godine otišao u Beč gdje je proučavao, u tamošnjim zavodima za slijepe, organizacijsku strukturu i metode njihova rada. Nakon povratka iz Beča napisao je studiju *Bečki zavodi za slijepce i naše potrebe* u kojoj je u prvom dijelu vrlo iscrpno opisao bečke zavode za slijepe, a u drugom se bavio potrebama naših slijepih. U toj studiji precizno objašnjava kako bismo mogli pomoći slijepima ovdje u Hrvatskoj i našu potrebu za osnutkom Zavoda za slijepe. Iznosi svoju viziju budućeg Zavoda, učiteljskog osoblja, zgrade, nastavnih pomagala, a ističe i potrebu za osnutkom društva koje bi pomoglo u skrbi za slijepe. Duboko i dalekosežno značenje te studije svakako je u tome što je u njoj “u glavnim konturama anticipiran cjelokupan razvitak na području školstva i staranja o slijepima u Hrvatskoj do završetka Prvoga svjetskog rata...” (Tonković, 1960., str. 51).

Bek je tijekom 1889., dobivši vladino dopuštenje za poučavanje slijepe djece, obiskivši se najnužnijim nastavnim sredstvima, Brailleovom abecedom i početnicom, primio k sebi na poučavanje jednog slijepog dječaka. U vrlo kratkom vremenu postigao je s njim vrlo dobre rezultate koje je predstavio javnim ispitom dječaka te time stekao nove pristalice potrebe i mogućnosti izobrazbe

slijepih, tim više što je ova, za to vrijeme neobična demonstracija, bila medijski popraćena (Tonković, 1960.).

“Objektivni zahtjevi vremena s jedne i beskompromisna borba Vinka Beka s druge strane vršili su sve snažniji pritisak na tadašnju Zemaljsku vladu u Zagrebu” (Barač, 1970., str. 13) što je rezultiralo otvaranjem Zavoda za odgoj slijepe djece 1895. godine.

ZEMALJSKI ZAVOD ZA ODGOJ SLIJEPE DJECE U ZAGREBU

Prema odluci visoke Zemaljske vlade u Zagrebu, a zaslugom Izidora Kršnjavoga, tadašnjega predstojnika vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu, otvoren je 1. rujna 1895. godine Zemaljski zavod za odgoj slijepe djece.

Zavod je bio smješten u Ilici broj 83, u bivšoj Bolnici milosrdnih sestara, pod jednim krovom sa Zemaljskim zavodom za odgoj gluhonijeme djece i školom za primalje s rodilištem. Ti su zavodi bili cjeline za sebe i svaki je imao svoju upravu.

Za učitelja i privremenog upravitelja postavljen je Vinko Bek (Vinko Bek, 1895.).

U Zavod su se primala djeca oba spola od osam do dvanaest godina. U prvu školsku godinu upisano je 13–ero djece, od čega sedam dječaka i šest djevojčica. Zavod je financirao Odjel za bogoštovlje i nastavu. Rad u Zavodu ostvarivao se petogodišnjom osnovnom školom, dvogodišnjim “produžnim tečajem” i obrtnom obukom (Tonković, 1955.).

Na prvoj sjednici Učiteljskog vijeća, održanoj 20. siječnja 1896., raspravljalo se o prvom nastavnom planu i programu zavodske škole koji je sastavio Vinko Bek, a čija je službena potvrda uslijedila 1. svibnja 1897. godine. Nastavni plan i program, ili “naučna osnova”, službeni naziv iz toga vremena, propisivao je ukupnu nastavnu djelatnost u Zavodu. Cilj osnovne škole bio je školovati slijepe učenike upravo toliko koliko im je potrebno da mogu živjeti među ljudima koji vide (Tonković, 1952.). Nastavni plan i program škole za slijepe umnogome je bio istovjetan s tadašnjim nastavnim planom za redovite osnovne škole u Hrvatskoj. Posebna obilježja tog programa bila su: 1) smanjenje opsega programa u onom dijelu u kojem je neometena funkcija vida primaran spoznajni čimbenik; 2) posebno metodičko oblikovanje nastavnog procesa; 3) odabir nastavne građe prema budućim potrebama učenika; 4) uporaba drukčijeg pisma (uncijal i Brailleovo pismo) (Tonković, 1960.).

Brailleovu abecedu Bek je prilagodio našem jeziku već 1889. godine, dakle šest godina prije osnutka Zavoda. Iste je godine sastavio prvu hrvatsku početnicu i na Brailleovu i na Kleinovu pismu. Za Zavod je prikupio velik broj

Vinko Bek i njegov prvi slijepi učenik,
u Zagrebu 1889. god.

nastavnih pomagala. Brailleovo pismo se, do Prvoga svjetskog rata, počinjalo učiti u trećem razredu. U prva se dva razreda rabilo samo Kleinovo pismo ili uncijal. Uncijal je izumrlo pismo u kojem su se rabila izbočena latinska slova, a pisala su se utiskivanjem u papir i čitala se opipom. U nastavi početnog čitanja i pisanja prvih se godina primjenjivala spomenuta Brailleova početnica, a 1898. Bek je u Pragu dao tiskati novu početnicu kojom se Zavod služio sve do Drugoga svjetskog rata. Ova je početnica, uz čitanku za potrebe nastave čitanja po Kleinovu sustavu koju je u Beču tiskao Stjepan Horvat, jedan od ravnatelja Zavoda, bila jedini tiskani udžbenik Zavoda. Običavalo se raditi po diktatu, pa se i kod vježbe čitanja najprije pisalo po diktatu, a tek zatim čitalo zapisano. Nastava matematike ili računska nastava

zasnivala se također na usmenom računanju. Poseban pribor za pismeno računanje počeo se rabiti od trećega razreda, a geometrijski su se pojmovi usvajali pomoću posebnih modela koje su izrađivali sami zavodski učitelji. Za usvajanje znanja iz prirodopisa rabljeni su, osim modela, i preparirani primjerci te posebno izrađene reljefne slike. Modeliranje, kao poseban nastavni predmet, uvedeno je 1902. godine. Glazbena izobrazba, iako je u početku bila sporedne naravi, kasnije se profilirala u vrlo stručnu sustavnu izobrazbu. Od 1907. godine započelo je poučavanje u glazbenoj teoriji i Brailleovoj glazbenoj notaciji (Tonković, 1955.).

Nakon završetka osnovne škole prelazilo se u dvogodišnji “produžni tečaj” u kojemu se uglavnom utvrđivalo već prije stečeno znanje. Istodobno s “produžnim tečajem”, pitomci Zavoda polazili su obrtnu obuku koja je obuhvaćala četkarski i košarački obrt te ručni rad. Učenici su u radionici provodili četiri sata dnevno, a oni koji su pohađali “produžni tečaj” i dulje.

U zavodskim izvješćima iz toga vremena nema podataka o metodama rada kojima su se služili zavodski učitelji obrađujući pojedine nastavne jedinice.

Zavod je imao i knjižnicu na Brailleovu pismu koja se sastojala iz rukom prepisanih svezaka.

ŠKOLOVANJE U ZAVODU OD POČETKA PRVOGA SVJETSKOG RATA DO 1945. GODINE

Za vrijeme Prvoga svjetskog rata Zavod je postojao samo formalno, uglavnom bez nastave, a veći dio pitomaca proveo je ovo ratno vrijeme izvan Zavoda.

Iako je kraj rata navještao općenito bolji razvoj događaja, tadašnje vlasti u zemlji gušile su napredovanje u Hrvatskoj, između ostalog i na ovom uskom području prosvjetne i socijalne djelatnosti. Tako je Pokrajinska uprava u Zagrebu 1920. godine donijela odluku da se sve zagrebačke ustanove za slijepe presele u mjesto Popovaču u Moslavini. Preseljenjem u Moslavinu Zavod biva zapostavljen, daleko od utjecaja kulturne javnosti i bez odgovarajućega pedagoškog kadra. Zgradu u Moslavini Zavod za slijepe dijelio je sa slijepim ratnim invalidima. U njemu je tada djelovala samo osnovna škola, a “produžni tečaj”, iako propisan nastavnim planom i programom, bio je ukinut. Zavod je, uza sve napore tadašnjega Udruženja samostalnih i izobraženih slijepaca, prema odluci Ministarstva socijalne politike u Beogradu, od 11. siječnja 1927. godine zatvoren (Tonković, 1955.).

Premda je dio pitomaca Zavoda poslan kući, a dio preuzet u Domu slepih u Zemunu, samo godinu dana poslije ponovno je otvoren u Zagrebu i smješten na istoj lokaciji, u Ilici 83. Iako je prve školske godine, 1928./29., proradio samo prvi razred osnovne škole, postupno je dolazilo do povećanja pedagoškog kadra i broja pitomaca. Točan broj pitomaca u Zavodu ne možemo sa sigurnošću utvrditi, s obzirom na to da je dio arhiva za vrijeme Drugoga svjetskog rata izgubljen. Prijam većeg broja slijepe djece u Zavod bio je onemogućen zbog skućenoga i neprikladnog prostora u kojem je trebalo stvoriti mjesta za školske učionice, za sobe dnevnog boravka, za “gimnastičku dvoranu” i za spavaonice. Pred početak Drugog svjetskog rata započela je izgradnja nove zavodske zgrade koja je počela s radom tek četiri godine nakon rata. U predratnom razdoblju stručni nastavnici Zavoda su, nakon hospitiranja u Zavodu, pohađali poseban “specijalno pedagoški” tečaj pri Višoj pedagoškoj školi u Beogradu. U to je doba zavodska osnovna škola postizala vrlo dobre rezultate. Stilski dotjerani i sadržajno bogati radovi slijepih učenika ukazuju na pozornost

koja se poklanjala kulturi usmenoga i pismenog izražavanja. Od 1935. godine u Zavodu se spominje i “prava glazbena škola” u kojoj su djelovali poznati glazbeni stručnjaci. Petorica glazbeno nadarenih dječaka upisuje se u glazbenu školu Državne glazbene akademije u Zagrebu. Trojica od njih stječu naslov nastavnika glazbe.

Od 1935. godine počinje uključivanje slijepih u srednjoškolsku izobrazbu. Cjelokupne pripreme slijepih učenika za upisivanje u srednje škole bile su raspodijeljene među samo nekoliko srednjoškolskih profesora. Između 1935. i 1941. godine dvojica su zavodskih pitomaca položila niži i dvojica viši tečajni ispit u klasičnoj gimnaziji. Dvojica od njih produžila su školovanje na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje su s uspjehom završili studij.

U tom se razdoblju u Zavod uvode i tečajevi za esperanto i njemački jezik te osnovna izobrazba iz daktilografije. Ministarstvo nastave u Zagrebu 1941. godine donosi odluku da se Zavod za odgoj slijepe djece u Zagrebu spoji s Domom slijepih u Zemunu u jedinstvenu ustanovu Zavod za odgoj i obrazovanje slijepih. Temeljem te odluke svi su zavodski učitelji i pitomci bili prebačeni u Zemun. Razdoblje Drugoga svjetskog rata predstavlja posljednje teško razdoblje Zavoda za odgoj slijepe djece. Tada ponovno dolazi do zastoja u radu i razvitku tog Zavoda.

ŠKOLOVANJE U ZAVODU POSLIJE DRUGOGA SVJETSKOG RATA

Iako se od završetka rata nastojalo da Zavod za odgoj slijepe djece nastavi s radom u Zagrebu, tek je 1947. dobio na uporabu zgradu na Radničkoj cesti 18 u kojoj se tek u siječnju 1948. započelo s radom. U Nazorovu ulicu, u zgradu čija je gradnja započela još prije Drugoga svjetskog rata, Zavod je preselio početkom školske godine 1949./1950. (Tonković, 1955.). U Nazorovoj se i danas nalazi osnovna škola Centra za odgoj i obrazovanje “Vinko Bek”.

U razdoblju koje slijedi znatno se povećavao broj slijepe djece primljene u Zavod. Razlog tomu bila je dobra suradnja s novoosnovanim Savezom slijepih čiji su predstavnici bili aktivni na cijelom području Hrvatske te su na terenu evidentirali svako slijepo dijete i potom ga slali u Zavod. Ujesen 1948. Ministarstvo prosvjete donijelo je odluku da se u Zavodu otvori sedmogodišnja osnovna škola. To je bilo vrijeme u kojem su tiskane prve čitanke i dio ostalih potrebnih udžbenika. Zavodska se škola opremila novim pomagalicama za slijepe među kojima je i oprema za nastavu likovne kulture te potrebne sprave za tjelesnu kulturu.

Osobita pozornost i nadalje je posvećivana glazbenoj izobrazbi zavodskih učenika, pa je tako Zavod opremljen tamburaškim instrumentima te s

nekoliko klavira, harmonika, violina i dr.

Primanje djece u Zavod provodilo se temeljem podnesenih molba koje su rješavale posebno organizirane komisije – sastavljene od defektologa, odgojitelja, socijalnoga radnika, oftalmologa i pedijatra.

Srednju, višu i visoku izobrazbu do 70-ih je godina završilo sedam učenika Zavoda.

Zbog velikih problema nastavnika prvog razreda, koje su imali s učenicima pristiglim iz kulturno depriviranih okružja, već je 1957. započeo s radom razred za predškolski odgoj.

Šezdesetih godina slijepa djeca bivaju sve više uključena u različite akcije i priredbe zajedno s djecom neoštećena vida.

Još se jedan problem pojavio kada je Zavod na školovanje počeo primati djecu s ostatkom vida prema preporuci oftalmologa koji su, šaljući ih u posebnu ustanovu, pokušavali zaštititi njihov vid. Rad sa slabovidnom djecom zahtijevao je poseban odjel, posebna pomagala i drukčije osvjetljenje prostora u kojem rade (Barač, 1970.).

U razdoblju od 1952. do 1977. godine u Osnovnoj školi Zavoda osnovani su posebni razredi za slijepu i slabovidnu djecu s lakom mentalnom retardacijom (Centar “Vinko Bek”, 1995.). Oštećenje vida u slijepu i slabovidne djece vrlo često nije i jedino. Uzrok koji je ostavio posljedice na vid stvorio je i druga oštećenja, pa među slijepom djecom nalazimo i znatan postotak djece s mentalnom retardacijom (Bosnar Salihagić, 2000.).

Zavod 1955. dobiva ime Zavod za odgoj slijepu djece “Vinko Bek”.

U okviru Zavoda za stručno osposobljavanje slijepu i slabovidne omladine, smještenog u Kušlanovoj 59 i osnovanog još 1895. godine pod nazivom Zavod za odrasle slijepce društva “Sv. Vida”, osniva se 1962. dvogodišnja birotehnička škola.

Usvajanje znanja iz zemljopisa uz pomoć reljefne zemljopisne karte, u Zavodu “Vinko Bek”, 1965. god.

Uporaba posebnih pomagala za računanje na satu nastave matematike,
u Zavodu "Vinko Bek", 1969. god.

Učenici Srednje škole Centra "Vinko Bek" na satu strojopisa, 1995. god.

Zavod za odgoj slijepe djece “Vinko Bek” i Zavod za stručno osposobljavanje slijepe i slabovidne omladine spajaju se 1963. i postaju Zavod za rehabilitaciju slijepe i slabovidne djece i omladine. Od 1977. Zavod mijenja naziv u Centar za odgoj i obrazovanje “Vinko Bek”.

U Srednjoj školi Centra 1982. otvara se Odjel za kasnije oslijepjele osobe (Centar “Vinko Bek”, 1995., str.44).

ŠKOLOVANJE OSOBA OŠTEĆENA VIDA NA KRAJU XX. STOLJEĆA

Centar za odgoj i obrazovanje “Vinko Bek” danas je ustanova za odgoj, izobrazbu i rehabilitaciju slijepih i slabovidnih osoba. Osnovnu školu Centra “Vinko Bek” pohađaju djeca oštećena vida i djeca s kombiniranim smetnjama u kojih je primarno oštećenje vida.

Neposredan rad s djecom odvija se u izobrazbenim i odgojnim programima, produljenom stručnom postupku i rehabilitaciji.

Izobrazbeni programi dijele se na redoviti školski program i reducirani program, prilagođen djeci s lakom mentalnom retardacijom. Metode rada, sadržaji i pomagala prilagođeni su sposobnostima polaznika, s ciljem da se postigne optimalna razina osnovne izobrazbe, odgoja i osposobljenosti za uključivanje u uže i šire socijalno okruženje kojem djeca pripadaju.

Produljen stručni postupak provodi se u izvannastavnim terminima, skupno ili individualno, kao pomoć u učenju, aktivno provođenje slobodnog vremena ili u specifičnim programima.

Rehabilitacija se ostvaruje usvajanjem osnovnih vještina koje će pospešiti samostalnost djece. Ona obuhvaća različite programe – individualne i skupne. Individualni programi uključuju orijentaciju i kretanje, vježbe vida, logopedске vježbe, fizioterapiju i rad s psihologom, a skupni opismenjavanje na pismu za slijepe i svladavanje nekih svakodnevnih vještina.

Osnovna glazbena škola, koja u okviru Centra djeluje od pedesetih godina, uz redovitu nastavu solfeggia poučava učenike i sviranju na glasoviru. Ta škola traje šest godina, a nakon završetka učenici se mogu upisati u srednju glazbenu školu bilo gdje u Hrvatskoj.

Uz osnovnu školu u Centru postoji i srednja škola koja je isto tako ustanova za odgoj, izobrazbu i rehabilitaciju osoba oštećena vida. U toj školi učenici se osposobljavaju za zanimanja: administrator, administrativni tajnik i telefonist. Izobrazbene programe čine općeizobrazbeni sadržaji, stručnoteorijski i praktični sadržaji. Kao i u osnovnoj školi, i u srednjoj se školi provodi produljen stručni tretman i rehabilitacija, s nešto izmijenjenim programom i sadržajima.

Za polaznike Centra organizirano je dvogodišnje informatičko školovanje radi svladavanja osnova rada s računalom, programskog paketa za obradu teksta, programa za proračunsku tablicu i jednostavne baze podataka.

Odjel za odrasle, kasnije oslijepjele osobe, otvoren je 1982. godine. Invalidi Domovinskog rata i ostale kasnije oslijepjele osobe prolaze jednogodišnji program koji obuhvaća: samostalno kretanje i snalaženje u prostoru, opismenjavanje na Brailleovu pismu, upoznavanje pomagala za slijepe, svladavanje strojopisa, vježbe vida za slabovidne osobe te stjecanje navika i vještina potrebnih u svakodnevnom životu.

Rad u Centru ostvaruje se i različitim rehabilitacijskim postupcima (vježbe vida, logopedski tretman, trening orijentacije i kretanja, fizioterapija, svakodnevne vještine, opismenjavanje na pismu za slijepe, osnove tiflotehnike, strojopis i psihološka dijagnostika i rehabilitacija) i izvannastavnim aktivnostima (glazbene, likovne, dramske, literarna sekcija, šport i rekreacija, izviđači i radioamateri).

U Centru djeluju i različite stručne službe i tiskare za Brailleovo pismo i uvećani tisak (Centar “Vinko Bek”, 1995.).

U Hrvatskoj, osim u Centru “Vinko Bek” u Zagrebu, slijepa se djeca školuju i unutar srednje Škole za osposobljavanje i obrazovanje Vinko Bek, Osijek – koja je osnovana 1957. godine.

Učenici oštećena vida u redovitoj školi

U Centru “Vinko Bek” je, 1993. godine, osnovana i služba integracije koja provodi program koji obuhvaća:

- uključivanje djece oštećena vida u redovite vrtiće, škole i druge institucije,
- stručnu pomoć roditeljima,
- stručnu pomoć svima koji se bave odgojem i izobrazbom ove populacije (seminari, tečajevi, konzultacije, izložbe),
- kreiranje i provođenje specifičnih programa za osobe s oštećenim vidom,
- pomoć učenicima u svladavanju programa redovitih vrtića i škola,
- osposobljavanje učenika za pravilno raspolaganje slobodnim vremenom,
- uključivanje učenika u fakultativne programe Centra “Vinko Bek”,
- pomoć učenicima pri odabiru odgovarajućega zanimanja,
- opskrbu učenika i nastavnika specifičnim pomagalima, didaktičkim materijalom, priručnicima, časopisima te ostalom potrebitom literaturom,
- suradnju s organizacijama i institucijama koje zapošljavaju osobe oštećena vida ili se na koji drugi način njima bave.

Ovi se programi kreiraju u suradnji s Ministarstvom rada i socijalne skrbi, Ministarstvom prosvjete te Ministarstvom zdravstva, a ostvaruju ih stručni suradnici u integraciji – tiflopedagozi, odgojitelji, nastavnici i učitelji Centra “Vinko Bek” (Centar “Vinko Bek”, 1995.).

ZAKONSKE ODREDNICE ODGOJA I IZOBRAZBE UČENIKA OŠTEĆENA VIDA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Republici Hrvatskoj ne postoji poseban zakon kojim se utvrđuje odgoj i izobrazba djece i mladeži s posebnim potrebama, već je on sastavni dio zakona koji se odnose na svu djecu. Posebnosti u odgoju i izobrazbi za spomenutu populaciju regulirane su posebnim propisima i pravilnicima.

Oštećenja vida su jedna vrsta poteškoća u razvoju, prema Orijentacijskoj listi vrsta i stupnjeva poteškoća u razvoju, prilogu Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s poteškoćama u razvoju (Narodne novine, br.23/91.).

Kako rezultati koji se postižu u daljnjem odgoju i izobrazbi ovise o obuhvaćenosti djece predškolskim odgojem i izobrazbom, svakako treba spomenuti da se predškolski odgoj djece s posebnim potrebama provodi u:

1. redovitim dječjim vrtićima
  - a) potpuna integracija (u redovitim odgojnim skupinama)
    - po prilagođenom programu,
  - b) djelomična integracija (u posebnim odgojnim skupinama)
    - po posebnom programu;
2. posebnoj odgojno–izobrazbenoj ustanovi
  - po prilagođenom programu
  - po posebnom programu.

Osnovnoškolski odgoj i izobrazba djece s posebnim potrebama provodi se u:

1. redovitim osnovnim školama
  - a) potpuna integracija (u redovitim razrednim odjelima)
    - po redovitom programu uz individualizaciju
    - po prilagođenom programu,
  - b) djelomična integracija
    - programska integracija (u redovitim i posebnim razrednim odjelima) – po prilagođenom i posebnom programu
    - fizička integracija (u posebnim razrednim odjelima) – po prilagođenom i posebnom programu;

2. posebno odgojno–izobrazbenoj ustanovi
  - po redovitom programu
  - po prilagođenom programu
  - po posebnom programu.

Najveći broj učenika s posebnim potrebama potpuno je integriran u redovite razredne odjele, tako da su u jednom razrednom odjelu najviše tri učenika s posebnim potrebama. Razredni odjel u koji je uključen jedan učenik može imati najviše 28 učenika, razredni odjel u koji su uključena dva učenika s posebnim potrebama može imati najviše 26 učenika, a razredni odjel u koji su uključena tri učenika s posebnim potrebama može imati najviše 24 učenika.

Učenici s lakšim poteškoćama u pravilu se uključuju u redovite razredne odjele te svladavaju redovite nastavne programe uz individualizirane postupke ili prilagođene programe.

Osnova za izradu prilagođenog programa je Okvirni nastavni plan i program za pojedini nastavni predmet.

Za učenike sa senzoričkim i motoričkim oštećenjima, kakvi su i učenici oštećena vida, koji su potpuno integrirani u redovite razredne odjele, organizira se nakon nastave produžen stručni postupak u skupinama od šest do deset učenika.

Danas se osnovnoškolska izobrazba učenika s posebnim potrebama provodi u 32 posebne odgojno–izobrazbene ustanove te u 30 redovitih osnovnih škola u posebnim razrednim odjelima, a svaka osnovna škola ima barem nekoliko učenika s posebnim potrebama integriranim u redovite razredne odjele.

Srednjoškolska izobrazba djece s posebnim potrebama provodi se u:

1. redovitim srednjim školama
  - a) potpuna integracija (u redovitim razrednim odjelima)
    - po redovitom programu uz individualizaciju
    - po prilagođenom programu,
  - b) djelomična integracija (u posebnim razrednim odjelima)
    - po posebnom programu;
2. posebno odgojno–izobrazbenoj ustanovi
  - po redovitom programu
  - po prilagođenom programu
  - po posebnom programu.

Potpuna integracija ostvaruje se u redovitom razrednom odjelu u koji se mogu uključiti do tri učenika s poteškoćama u razvoju, a razredni odjel ne može imati više od 30 učenika.

Djelomična integracija se ostvaruje u redovitoj srednjoj školi u posebnom razrednom odjelu ili izobrazbenoj skupini koju čini šest do petnaest učenika.

U posebnim ustanovama u razrednom odjelu ili izobrazbenoj skupini je sedam do petnaest učenika, a u izobrazbenoj skupini na stručnoj praksi od pet do deset učenika.

Pravilnikom je propisana obveza posebne ustanove da nakon završetka školovanja učenika s poteškoćama u razvoju, u suradnji s centrima za socijalnu skrb, prati proces zapošljavanja i socijalizacije učenika (Ružić, 2001.).

LITERATURA:

1. Barač, S.: *Povijesni razvoj Zavoda "Vinko Bek" u Zagrebu s osobitim obzirom na razdoblje od 1947. do 1970. godine*, Obrazovanje i odgoj slijepice djece i omladine u Hrvatskoj 1895–1970, Zavod za odgoj slijepice i slabovidne djece "Vinko Bek", Zagreb, 1970.
2. Bek, Vinko: *Prvi rujan 1895*, Prijatelj slijepih i gluhočujnih, br. 9 i 10, uredio i izdao Vinko Bek, Zagreb, 1895.
3. Bosnar Salihagić, Željka: *Tiflološki muzej i njegovo opće-defektološko opredjeljenje*, *Informatica museologica*, 31 (3–4), Muzejski dokumentacijski centar, 2000.
4. *Centar "Vinko Bek" 1895–1995*, Centar za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek", Zagreb, 1995.
5. Ružić, E.: *Zakonske odrednice odgoja i obrazovanja učenika s posebnim potrebama u Republici Hrvatskoj*, Šesti hrvatski simpozij o invalidima, Savez organizacija invalida Hrvatske, Bjelolasica, 2001.
6. Tonković, F.: *Pregled povijesti obučavanja slijepih u Hrvatskoj*, Raskidamo okove tame..., II kongres slepih Jugoslavije, Centralni odbor udruženja slepih Jugoslavije, Beograd, 1952.
7. Tonković, F.: *Zavod za odgoj slijepice djece u Zagrebu od 1895. do 1955. godine*, 60 godina odgoja i obrazovanja slijepice djece u Hrvatskoj, Zavod za odgoj slijepice djece u Zagrebu, Zagreb, 1955.
8. Tonković, F.: *Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji*, Tiflološki muzej, Zagreb, 1960.

THE BLIND PEOPLE EDUCATION IN CROATIA IN THE 20TH CENTURY (Summary)

The Institute for Education of Blind Children was founded in Zagreb in 1895 on the initiative of Vinko Bek, a primary teacher from Bukevje near Velika Gorica. It was certainly an important event in the history of education in Croatia. Bek's successful promotion of the idea concerning necessity of the systematic education and upbringing of the blind through publishing and exhibition activity, as well as the public presentation of the convincing proof of the ability of the blind gave rise to the opening of "The State Institute for Education of Blind Children in Zagreb", a new school institution of the then government Department for Religion Affairs and Schooling.

At the end of the 19th century the social conditions were favourable for survival of the school education of the blind.

As in 1889 Bek adjusted Braille's alphabet to the Croatian language and in the same year developed the first Croatian elementary reader for the blind on Braille's, as well as on Klein's alphabet, the opening of the Institute made the blind children education immediately possible.

At the very beginning five-year elementary school, two-year "prolonged course" and artisans' training existed in the Institute. At first the music education was of the secondary character, but subsequently it became very professional systematic education.

During the 1st World War the Institute stopped working, and after the War it moved for some time to Popovača. By relocation to the province, far from the culture public influence and without appropriate pedagogical personnel the Institute was neglected.

Although in 1927 the Institute was officially closed, already the next year it has been reopened and again in Zagreb.

The school of the Institute was achieving very good results in very poor conditions. In the years to come some of the Institute boarding-school pupils were enrolled in the music school of the State-run Academy of Music in Zagreb.

The Esperanto and the German language courses are being introduced in this pre-war period, as well as the basic typewriting training.

After the 2nd World War, for example in the school year 1947/48, the Institute had totally 50 boarding-school pupils, and their number was increasing year after year.

In 1955 the Institute was named after its founder Vinko Bek.

In the years to come a series of essential positive moves in the development of the blind children education happened.

A special class for blind and partially sighted children lightly mentally retarded opens within the elementary school and the logopedic treatment begins to implement.

In 1962 within the Institute for Professional Training of Blind and Partially Sighted Young People opens two–year administrative school and later on in its educational programmes the phonotechnics and phonotyping are introduced.

In 1963 the Institute for Education of Blind Children “Vinko Bek” fuses with the Institute for Professional Training of Blind and Partially Sighted Young People and becomes the Institute for Rehabilitation of Blind and Partially Sighted Children and Young People, and from 1977 on the same institution comes to be called the Centre for Upbringing and Education “Vinko Bek”.

Today in Croatia persons with damaged sight are educated in special institutions: “The Centre for Upbringing and Education Vinko Bek” in Zagreb, within the elementary and the secondary school, in “The School for Training and Education Vinko Bek”, a secondary school in Osijek and in regular elementary and secondary schools in Croatia.